

REGISTERBLAD

Namn och datum: Magnus Martinsson (redigerat 8-2-1999)

Område av riksintresse för naturvård i Gotlands län

Områdesnummer: **NRO09001**

Områdesnamn: **GOTSKA SANDÖN**

Kommun: Gotlands

Kartblad: 8J, 8K, Mittpunkt: 8K, 5a 11

Area: 4 438 ha, varav 3 655 ha land och 783 ha vatten

Naturgeografisk region: 14 c Gotland

Naturvetenskaplig kust- och havsregion: IV - Egentliga Östersjön

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Slätt med lägre relativ höjd än 20 m.

Riksvärde

klintkust (jord), sandkust, dyner		fauna
		flora
skogslandskap	tallnurskog	

Värdeområde: Gotska Sandön är en egenartad, isolerad ö med dyner och delvis förtorkad tallskog. Entomologiskt intressant område med bl a ytterst särpräglad insektsfauna. Enda lokalen i Norden för ett tiotal insektsarter. Intressant flora med bl a timjansnyltrot, luddvedel, näbbtrampört, martorn och rödsyssla. Geologiskt intressant.

Huvudkriterier:

- A. Dynområde. Krönet av en mäktig ryggbildning av sand- och grusavlagringar från istiden.
- B. Urskogsartad tallskog, delvis närmast orörd.
- C. Unik insektsfauna med flera ytterst sällsynta arter.
- E. Egenartad isolerad, nästan sandtäckt ö.

Stödkriterier: Säregenhet, märklighet, nyckelområde, naturlighet, sårbarhet.

Förutsättningar för bevarande: Vård och skötsel enligt nationalparkens skötselplan och att dess karaktär av orörd, sandtäckt ö med urskogsartad tallskog bevaras.

Värdet kan påverkas negativt om inte det rörliga friluftslivet även fortsättningsvis begränsas.

Säkerställande: Beslut om nationalpark 1963-06-28. Skötselplan fastställd 1990-02-27.

Militärt skyddsområde. För ett mindre område vid Säludden gäller tillträdesförbud under hela året till skydd för sälarna.

Klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning över områden med värdefull natur på Gotland (Länsstyrelsen 1984).

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr I 5 Gotska Sandön och gränsar till område av riksintresse för naturvård nr I 2 Salvorev-Kopparstenarna.

Områdets huvuddrag: Berggrunden överlagras av mer än 70 m jordlager. Sanden har omlagrats av vinden och bildat dyner. Längs stranden ligger randdyner, inne på ön är Höga åsen den mäktigaste dynen. Stranden utgörs av sandkust och klintkust (jord).

Ön utgör krönet av en 12 mil lång rygg av morän, grus och sand som sträcker sig från Klints bank öster om Gotland via Salvorev nordöst om Fårö ända upp till de ökända grunden Kopparstenarna, 20 km nordväst om Sandön. Själva Sandön har formen av en oregelbunden sexhörning med en längsta utsträckning av drygt 9 km och en yta av drygt 36 km². Högsta punkten, 42 m ö.h., ligger uppe på den mäktiga sanddynen Höga åsen.

Gotska Sandön gör verkliga skäl för sitt namn och präglas helt av den sand som täcker nästan hela ön. Bara längst i söder, vid den höga kustbranten Höga land, går moränunderlaget i dagen. På många håll har vattnet, vinden och växtligheten samverkat till att bygga upp mäktiga sanddyner, och längs hela kusten slingrar sig en bård av 10-15 m höga och 100-300 m breda randdyner. Den största av öns dyner är dock Höga åsen, som ligger ca 1,5 km söder om den norra randdynen.

De inre delarna av Gotska Sandön är till stor del be vuxna med öppen, bitvis urskogsartad tallskog. På marken växer ljung, blåbär och lingon och ett ömtåligt täcke av lavar och mossor. Men även om tallhed är den dominerande naturtypen på det inre av ön, så förekommer även mindre områden med lövskog och främst då i anslutning till randdynerna. I dessa skogsmorer växer bl a asp, ek och rönn, och här finns också inslag av idegran.

Närmare 500 arter kärleväxter har noterats på Gotska Sandön. I själva strandzonen förekommer nästan enbart salttåliga växter som spjutmålla, saltarv och marviol. Näbbtrampört förekommer rikligt längs öns stränder och arten har här möjligen sina främsta förekomster i världen. Dynerna innanför stranden domineras av gräs som sandrör, strandråg och strandkvickrot. Här hittar man också den vackra ärtväxten strandviol, och längs den sydöstra stranden förekommer rikligt med martorn. I fuktänkorna innanför sanddynen kan man hitta mängder med majvivor men också orkidéer som kärknipprot och purpurknipprot. Även på de mäktiga randdynerna domineras floran av gräs och halvgräs som borsttåtel, sandsvingel och sandstarr, men det är också här man har störst chans att träffa på den vackra rödsysslan, som har sina rikaste förekomster vid Höga land och innanför Kyrkudden. Morerna hör till de botaniskt rikaste områdena, och här förekommer mer krävande skogsväxter som liljekonvalje, ekorrhör, blåsippan, gökärt, myskmadra och skogskovall samt orkidéer som nattviol och vitsyssa.

Sandön hyser inte någon rik fågelfauna. Karaktärsfåglar är bofink, svartmes, grå flugsnappare och korsnäbbar, och vid stränderna häckar bl a grå- och silltrut samt silvertärna. Ön är däremot känd som en god sträckfågellokal, och under senvåren och försommaren uppträder här regelbundet på Gotland annars ovanliga fågelarter som vitnäbbad islom, turturduva, sommargylling, lundsångare och videsparv. Sammanlagt har närmare 250 fågelarter setts på ön. Bra fågelområden är t.ex. Kapellängen och St. Idemoren i nordväst. Skogshare och nordisk fladdermus är de enda däggdjuren på ön.

Om det högre djurlivet kan sägas vara tämligen artfattigt, är insektsfaunan desto intressantare. Så t.ex. förekommer sju av öns närmare 900 arter skalbaggar ingen annanstans i hela Norden.

Ön saknar hamn och kan angöras endast i gott väder. Från början av maj till början av september kan man ta sig hit ut med båt från Nynäshamn, sydost om Stockholm, eller från Fårösund på norra Gotland. Resan tar drygt 3 timmar från Nynäshamn och drygt 2 timmar från Fårösund. Båten går fyra dagar i veckan. På Sandön kan man övernatta i stuga, i hydda eller i eget tält på lägerplatsen nära fyrbyn på öns nordvästra del.

Anmärkningar:

Referenser:

- Agrell, H., 1987: *Beskrivning till jordartskartan Gotska Sandön*. —Sveriges geologiska undersökning, Ser. A nr 69. Regeringen, 1963: Bildande av nationalpark. SFS 1963: 419.
- Gotlands kommun, 1995: *Vision Gotland 2010*.
- Länstyrelsen i Gotlands län, 1984: *Värdefull natur på Gotland*.
- Naturvårdsverket, 1982: *Skötselplan*. SNV PM 1551.
- Naturvårdsverket, 1983: *Sveriges nationalparker*.